

podzielona na 12 tygodni; Jezus rodzi się pod koniec 11 tygodnia (11 × 7) i zaczyna tydzień dwunasty, ostatni, czyli mesjański².

W listach pasterskich 1 Tm 1, 4; Tt 3, 9) zajmowanie się genealogiami zostało uznane za jeden z przejawów błędnowierstwa w pierwotnym chrześcijaństwie. Autorowi listów chodziło zapewne o przestrożę przed tworzeniem spekulacji genealogicznych, opartych na legendarnych szczegółach z życia znanych postaci historycznych, praktykowane zwłaszcza w środowiskach zhellenizowanych Żydów, które przenikało także do środowisk chrześcijańskich, przesłaniając bądź wypaczając podstawowe zasady „zdrowej nauki” (1 Tm 1, 3-7.10; 2 Tm 4, 3; Tt 1, 9; 2, 11)³. Można przypuszczać, że jest to swoista kontynuacja genealogii jurydycznych, tak jednak zniekształcona, że stała się naganna.

HUGOLIN LANGKAMMER OFM

PROPOZYCJA PLANU TEOLOGII ŚW. PAWŁA

Opracowanie teologii św. Pawła nie jest łatwe. Nie można bowiem przeoczyć tego, co w tej dziedzinie zostało już opracowane. Nie zwalnia to jednak od szukania nowych prób i metod syntetycznego przedstawienia wielu myśli teologicznych zawartych w listach św. Pawła. Chodzi także o przedstawienie teologii Pawłowej, która byłaby najbardziej wiernym odbiciem jego myśli i koncepcji. W tym celu podjęliśmy się dwóch zadań. Pierwsze polega na przedstawieniu dorobku naukowego dotyczącego teologii św. Pawła, a drugie na obraniu takiej metody i takiej prezentacji, które już najbardziej zbliżą czytelnika do myśli teologicznych, koncepcji i konkluzji Pawłowych.

Jak więc przedstawia się stan badań nad teologią Pawłową? Można w nim zauważyć kilka kierunków. Ograniczymy je do czterech zasadniczych.

1. Dogmatyczne ujęcie teologii Pawłowej. Polega ono na wyeksponowaniu haseł sugerowanych przez dogmatykę i dobrania do nich odpowiednich tekstów Pawłowych celem udokumentowania danej tezy dogmatycznej. Ponieważ proces dyskursywny powinien być odwrotny, to znaczy teksty mają stanowić podstawę i punkt wyjścia tez teologicznych, kierunek ten należy już do historii.

2. Antropologiczne ujęcie Pawłowej teologii. Kierunek ten stawia człowieka jako jednostkę, osobę, w centrum zainteresowań teologicznych Pawła, oczywiście w jego relacji do Boga i Chrystusa. Owszem, św. Paweł kieruje swoje pisma do człowieka, ale w nich nie człowiek jest podmiotem, lecz Ten, który

² Por. W. Grundmann, *Das Evangelium nach Lukas*. Berlin 1964 s. 111. Zob. też L. Sabourin, *Il Vangelo di Matteo. Teologia e esegesi*. Roma 1976 s. 187-202.

³ Zob. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie*. Poznań 1979 s. 298-302.

dokonał dzieła zbawczego — Jezus Chrystus. W ramach tego dzieła zbawczego Paweł snuje refleksje nad człowiekiem, widząc go w grupie, w społeczności, w Kościele jako nowy lud Boży w Chrystusie, w którym my — chrześcijanie jesteśmy przez Ducha Świętego złączeni w „jedno”.

3. **Chrystologiczny kierunek.** Bez wątpienia chrystologia w listach Pawła zajmuje najważniejsze miejsce. Można więc zawęzić teologię św. Pawła wyłącznie do zagadnień chrystologicznych. Nie wolno jednak takim pozycjom książkowym nadawać tytułu „Teologia św. Pawła”.

4. **Najmodniejszy jest czwarty kierunek.** Reprezentuje go E. Käsemann. W swoich poglądach ogranicza się do „perspektyw” Pawłowej teologii, a ściślej do wysunięcia i opracowania kilku wybranych zagadnień. Podobnie postępuje w swych badaniach jezuita R. Giblin. J. Eichholz także omawia tylko w zarysach najważniejsze tematy teologiczne zawarte w pismach Pawłowych. O. Kuss kreśli najpierw biografię Pawła, następnie omawia jego listy, a na końcu opracowuje kilka wielkich tematów teologicznych Apostoła Narodów.

To, co zaprezentowaliśmy w wielkim skrócie, pozwala wysnuć wniosek, że myśli Pawła nie ujęto chyba w sposób metodologiczny w jakiś system, w pewną całość, taka, która nie oddalałaby od Pawła, ale do niego zbliżała.

Należy zatem odpowiedzieć na drugie zagadnienie: Jaką metodę należałoby obrać, aby odpowiadała Pawłowemu koncepcjom teologicznym?

Wydaje się, iż w 1 Kor 8, 6 można znaleźć klucz do ujęcia teologii Pawła w pewną syntezę. Paweł pisze: „Chociażby byli na niebie i na ziemi tak zwani bogowie — jest zresztą mnóstwo takich bogów i panów — dla nas istnieje tylko jeden Bóg Ojciec, od którego wszystko [pochodzi] i do którego my [jesteśmy skierowani], i jeden Pan Jezus Chrystus, przez Którego wszystko [istnieje] i my przez Niego [jesteśmy]”.

Tekst ten jest niezwykle wymowny dla teologii Pawłowej. Apostoł występuje tu jako misjonarz wśród pogan. Jest to decydujący moment dla jego misji i ewangelizacji. Podejmuje starsze wyznanie wiary, co jest bardzo ważne dla jego postawy wobec tradycji apostołskiej. Walcząc z politeizmem powołuje się na starotestamentowe wyznanie w jednego i jedyne Boga. A zatem nawiązuje do Starego Testamentu. Paweł wyznaje także jedyne Pana, wkraczając w ten sposób w kulturę hellenistyczną. Najważniejsze wreszcie, że Paweł na podstawie starszych sformułowań skrótowo informuje o Bogu, o Chrystusie i o „nas” w aspekcie teologicznym, chrystologicznym i teofinalistycznym, i to w perspektywie uniwersalistyczno-zbawczej i kosmologicznej. Nadto w 1 Kor 8, 6 podkreślono to, co jest dla nas najważniejsze — Bóg, jest Ojcem nie tylko Chrystusa, ale i naszym. W tym tekście mieszczą się także najważniejsze tytuły godnościowe Jezusa: (jeden) Pan; Jezus Chrystus, który w relacji do Ojca jest Synem. W tym tekście zawarta jest idea teologii Pawłowej: *Ex Deo — per Christum — ad Deum*.

Wydaje się, że tego rodzaju koncepcja pozwala w jakiś sposób na uwzględnienie słusznych postulatów wspomnianych wyżej kierunków badań nad teologią Pawłową.

1. **Kierunek dogmatyczny.** W trójpodziale *ex Deo — per Christum — ad Deum* można uwzględnić główne postulaty dogmatyki nawet współczesnej, mówiącej o Bogu Stwórcy, o Chrystusie odkupicielu i eschatologii.

2. Kierunek antropologiczny. 1 Kor 8, 6 ujmuje człowieka w sposób eklezjologiczny w jego jednorazowej łączności z Chrystusem, z Jego dziełem odkupieńczym (i my przez Niego) i w perspektywie skierowania człowieka w Kościele, i jako Kościół do Boga (i my do Niego).

3. Kierunek chrystologiczny. Z 1 Kor 8, 6 wynika, że Paweł przez zwrot „i my przez Niego” pragnął zaznaczyć, że naszą chrześcijańską egzystencję nie można inaczej rozważać i pojmować, jak tylko chrystocentrycznie („w Chrystusie”).

4. Kierunek wielkich tematów teologicznych. Wielkie tematy teologiczne, które porusza Paweł w swoich listach, można każdorazowo włączyć w jeden z trójaspektów 1 Kor 8, 6.

A zatem można podjąć się próby napisania teologii Pawłowej w myśl idei, którą sugeruje sam Paweł: 1. Ex Deo (Bóg u podstaw dzieła zbawczego), 2. Per Christum — in Christo (Boże dzieło zbawcze w Jezusie Chrystusie Synu Bożym), 3. Ad Deum (realizacja dzieła zbawczego w Kościele przez Ducha Świętego aż do dopełnienia eschatologicznego).

RYSZARD RUBINKIEWICZ SDB

APOKRYF EZECHIELA

Księga zwana od czasów Epifaniusza umownie Apokryfem Ezechiela zachowała się jedynie we fragmentach. Pierwszy dotyczy zmartwychwstania ciał i sądu nad ciałem i duszą, drugi mówi o nawróceniu i przebaczeniu, trzeci odnosi się prawdopodobnie do narodzin Mesjasza, czwarty stanowi aluzję do sądu nad człowiekiem w chwili jego śmierci, piąty jest nawiązaniem do czasów eschatycznych, w których sam Bóg będzie pasterzem zblakaniego uprzednio ludu.

W niniejszym artykule zostanie przedstawiony wstęp historyczno-krytyczny, przekład i komentarz wyżej wspomnianych fragmentów.

1. WSTĘP HISTORYCZNO-KRYTYCZNY

1.1. Tekst

O treści Apokryfu Ezechiela dowiadujemy się jedynie z drugiej ręki, głównie z cytatów Ojców Kościoła. Zostały one zebrane i opublikowane przez A. M. Denis¹. Najdłuższy z zachowanych fragmentów (Fragment I) poświadczony jest również przez literaturę rabinacką².

¹ *Fragmenta Pseudepigraphorum quae supersunt graeca*. Leiden 1970 s. 121-128.

² *Talmud b., Sanhedrin 91a-b; Leviticus Rabbah 4, 5; Mekilta Exodus 15, 1.*